

Стефан Првовенчани није краљевску круну добио из Ватикана него из Византије

Од видовдан
- 20. јула 2017.

**А МНОГИ И У СРПСКОЈ ИСТОРИОГРАФИЈИ И ДАЉЕ ТВРДЕ
ДА ЈЕ КРУНУ ДОБИО 1217. ОД ПАПЕ ХОНОРИЈА III.**

Многобројни српски извори не спомињу папску круну и говоре да је крунисање било у Жичи око 1221. године. Нажалост, нико није пошао од логичног питања: какву круну је носио Стефан док је био Велики жупан?

А одговор нам пружа Стефанов портрет из манастира Милешево, задужбине његовог средњег сина краља Владислава.

Поред Стефанове главе, стоји данас тешко читљив натпис;

„Стефан у Христа Бога благоверни краљ и севастократор Рашких и Диоклитијских земаља, син Светога Симеуна Немање, зет цара Греческога кир Алексија“

Године 1217. Свети Сава је од Стефана добио „велико мноштво злата“ и отишао на Свету Гору ради духовних и дипломатских припрема за уздизање Србије на степен Краљевине, а 1219. је отпутовао из Свете Горе у Никеју, да од цара Теодора Ласкариса и патријарха Манојла I Сарантина добије самосталност Српске православне цркве.

Из Никеје донео и део деснице Светог Јована Крститеља, којом су се у Византији посвећивали цареви за време крунисања.

Крунисање у Жичи на Спасовдан 20. маја 1221. године је извршено по свим прописима:

Архиепископ (Свети) Сава је прво благословио великог жупана Стефана десницом Светог Јована Крститеља, и онда му је на часну главу ставио краљевску круну, дар никејског цара Теодора Ласкариса, и тако га прогласио за првог „Богом самодржавна краља српског“.

После крунисања, Стефан Првовенчани је наредио да се у Жичи, Студеници, Милешевци и другим црквама преко његовог старог стематогериона наслика нова краљевска круна – стема, и да се у натпису поред главе, преко речи „велики жупан“ напише „**краљ**“

О КРУНИСАЊУ Великог жупана Стефана Немањића за Првовенчаног краља српског је написан велики број расправа јер су историјски извори подељени на две групе; западни, углавном из XVI века, говоре да је Стефан добио краљевску круну од папе Хонорија III 1217. године, а многобројни српски извори не спомињу папску круну и говоре да је крунисање било у Жичи око 1221. године.

Нажалост, ниједна расправа није кренула од логичног питања: какву круну је носио Стефан док је био Велики жупан?

А одговор нам пружа Стефанов портрет из манастира Милешеве, задужбине његовог средњег сина краља Владислава (слика 1).

На портрету, поред Стефанове главе, стоји данас тешко читљив натпис; **„Стефан у Христа Бога благоверни краљ и севастократор Рашких и Диоклитијских земаља, син Светога Симеуна Немање, зет цара Греческога кир Алексија“.**

На глави се налазе трагови две круне; прво је био насликан златан венац, фреско-техником кад и сам портрет (слика 2), а касније преко њега је секо-техником досликана куполаста круна, тако да се данас виде само њене контуре (слика 3).

Нешто боље су сачуване ниске од драгог камења и бисера са крстоликим крајевима, јер су прво биле исцртане шилом у малтеру, па тек онда обојене. Нова круна није могла да буде досликана без знања и одобрења Стефана Првовенчаног! Зашто се у натпису поред фреске не спомиње титула великог жупана коју је Стефан носио пуних двадесетпет година, од 1196. до 1221.? На ова питања може да нам одговори само систематска упоредна анализа византијских и Стефанових владарских титула и инсигнија!

Стефан Провенчани са стематогирионом и коласом аздијом, манастир Милешева 1219.

*Стефан Првовенчани са стематогирионом, 1193
– Стефан Првовенчани са накнадно досликаном стемом, 1213*

Пре династије Комнина (1081-1185) највиша титула после царске била је **кесар (од цезар, титуле Римских царева)**. У току борбе за престо, Алексије I Комнин (цар 1081-1118) је свом зету Нићифору Мелисину обећао титулу кесара. После ступања на престо, цар је желео да и свом старијем брату Исаку додели неку титулу. Пошто је брат ближи род од зета, који је постао кесар, за Исака је морала да се уведу нова, виша титула. Тако је Алексије од **епитета „севаст“ (узвишен) и „аутократор“ (самодржац, независан заповедник) 1081. створио нову титулу севастократора (узвишени заповедник), одредио да буде изнад титуле кесара, и доделио је брату Исаку.**

Титула севастократора је била највише дворско достојанство све док цар Манојло I Комнин (цар 1143-1180) није увео титулу деспота.

Пошто је по доласку на престо својој браћи Андронику и Исаку доделио титуле севастократора, а није имао мушке деце, цар Манојло је 1163. за престолонаследника узео свог зета, угарског принца Белу Алексија, и специјално за њега **увео титулу деспота (господар), која је по рангу била између царске и севастократорске.** Кад је цар Манојло 1169. добио сина, Бели је одузета титула деспота и дата му је титула кесара, као некад и Нићифору Мелисину.

Према Псеудо-Кодиновом спису о византијском дворском церемонијалу, **цар носи затворену куполасту круну која се зове СТЕМА.** Стема има златан обруч и лук који иде од средине чела, преко темена, до потиљка. Они су богато украшени бисерима и драгим камењем, и служе као конструкција за куполу од кадифе, која је исто украшена бисерима и драгим камењем. Са страна су висиле по две ниске од бисера и драгог камења које се на старосрпском зову „обоци“.

Деспоти и севастократори су носили скромније крунске венце – СТЕМАТОГИРИОНЕ (грчки, стема = круна; гирион = круг) без капе од кадифе и без обока.

Стематогириони су се састојали од златног обруча, са једном (изнад чела) или четири унакрсно распоређене златне плочице које се зову камаре или камариони (грчки, камарион = свод).

Псеудо-Кодин наводи да су стематогирионе са четири камаре носили деспоти, царски синови, а са једном камаром су носили деспоти, царски зетови, или севастократори који су у сродству са царем.

После битке на Морави 1190., Стефан Немања и византијски цар Исак II Анђео (цар 1185-1195) су утврдили мир браком између две династије.

Пошто цар Исак није имао деце, а његов млађи брат севастократор Алексије је имао три ћерке, средњи Немањин син Стефан се 1191. оженио најмлађом царевом братаницом Јевдокијом.

Севастократор је убрзо постао цар Алексије III Анђео (цар 1195-1204) и својим зетовима је доделио одговарајуће титуле; Алексије Палеолог, супруг најстарије царева ћерке Ирине, постао је престолонаследник са титулом деспота, а Теодор Ласкарис, супруг царева средње ћерке Ане, и Стефан Немањић су добили титуле севастократора, следеће достојанство после деспотског.

Тако је Стефан Немањић 1195. постао први српски севастократор и први странац са овом титулом у Византији. Кад се велики жупан Стефан Немања 1196. замонашио и повукао у Хиландар, престо је због међународно признатог високог ранга у византијској хијерархији наследио Стефан, а не старији брат Вукан, велики кнез у Зети.

Деспот Алексије Палеолог је умро убрзо после 1200. и цар Алексије је за новог наследника престола узео Теодора Ласкариса и дао му титулу деспота, а Стефан је постао први севастократор Царства.

После пада Цариграда 1204. Стефанов пашеног деспот Теодор Ласкарис је основао Никејску царевину (1204-1261), наследницу Византије, и постао цар (1204-1222).

Године 1217. Свети Сава је од Стефана добио „велико мноштво злата“ и отишао на Свету Гору ради духовних и дипломатских припрема за уздизање Србије на степен Краљевине. После скоро две године, 1219., Свети Сава је отпутовао из Свете Горе у Никеју, да од цара Теодора Ласкариса и патријарха Манојла I Сарантина добије самосталност **Српске православне цркве.**

То је извршено уз пуно поштовање црквених канона.

Сава је прво рукоположен за епископа, а затим је добио достојанство независног архиепископа и црквену аутокефалност. Штавише, Свети Сава је из Никеје донео и део деснице Светог Јована Крститеља, којом су се у Византији посвећивали цареви за време крунисања. Следеће 1220. године, Архиепископ Сава је поделио земљу на епархије, рукоположио епископе и друго свештенство, довршио и осликао Жичу, саборну цркву у којој ће да се „... постављају сви будући краљеви ове државе, и архиепископи и епископи и игумани...”

Двадесетпет година владавине великог жупана Стефана Немањића је било крунисано краљевском круном у Жичи, на манастирску славу, на Спасовдан, који је 1221. године био 20. маја.

Према Теодосију, Свети Сава прво се обратио окупљеним званицама:

„... као што сам ја ради вас влашћу свештенства и као глава цркве у Богу постављен, потребно је да се и онај који вама влада у Богу миром украси К Р У Н О М Ц А Р С Т В А, а ово је и у вашу част и похвалу, славу и величанство”.

После тога Свети Сава је:

„... узео к себи у свети олтар, у светињу над светињама, венцоименитога брата великог жупана Стефана, молитвама и мољењем Богу благословивши га, багреницом и бисером опасавши га и украсивши, и В Е Н Ц Е М Ц А Р С Т В А часну главу његову венчавши, и миром га помазавши, прогласи га за Богом самодржавна краља српског.”

Дакле, Стефан Немањић је добио доживотну титулу севастократора још док је био принц. Кад је ступио на престо, владарска титула великог жупана је дошла на прво место.

У Хиландарској повељи из 1200-1202, он наводи своју пуну титулу:

„Стефан, велики жупан и севастократор, зет боговенчаног кир Алексија, цара грчког.”

Уз севастократорску титулу Стефан је добио и стематогирион са једном камаром.

У Милешеви је прво био насликан са стематогирионом, а стема је досликана касније. Али, када је насликан стематогирион?

Године 1652. група калуђера из манастира Милешеве била је у Москви. Испричали су својим домаћинима како је Свети Сава саградио и створио манастир 6727. године. То по данашњем рачунању времена значи да је манастир Милешева подигнут између 1. септембра 1218. и 31. августа 1219.

Овај податак су објавили Стеван Димитријевић 1922. године и Сретен Петковић 1987. године, али је у оба случаја у нашој научној јавности прошао углавном незапажено, и нико га није повезао са временом настанка милешевских фресака! А он показује да је портрет Стефана Немањића насликан 1218./1219., док је још био велики жупан, две године пре него што је постао Првовенчани краљ српски.
Зато је Стефан приказан са стематогорионом који је добио од византијског цара Алексија III Анђела још 1195. године!

Свети Сава је од цара и патријарха добио део деснице Светог Јована Крститеља, којом су се посвећивали византијски цареви за време крунисања. До сада није познато да су византијски цареви и патријарси још неком поклонили део деснице Светог Јована Крститеља, осим првом српском архиепископу Светом Сави. Непроцењива реликвија је била намењена за крунисање првог севастократора Никејског царства, великог жупана Стефана Немањића у Првовенчаног краља српског.

Ако су цар и патријарх дали Светом Сави достојанство архиепископа аутокефалне Српске православне цркве и део деснице Светог Јована Крститеља, онда су свакако дали и осветили круну за будућег српског краља.

На царско порекло круне Првовенчаног краља српског указује Теодосије кад говори о „круни царства“, односно о „венцу царства“ којим је Свети Сава венчао часну главу свог брата Стефана.

Са милешевске фреске (слика 2) се види да је преко Стефановог стематогориона насликана затворена куполаста круна са двоструким обоцима – стема – какве су носили византијски цареви. То је она „круна царства“ о којој говори Теодосије.

Крунисање у Жичи 20. маја 1221. године је извршено по свим прописима: Архиепископ (Свети) Сава је прво благословио великог жупана Стефана десницом Светог Јована Крститеља, и онда му је на часну главу ставио краљевску круну, дар никејског цара Теодора Ласкариса, и тако га прогласио за првог „Богом самодржавна краља српског“.

После крунисања, Стефан Првовенчани је наредио да се у Жичи, Студеници, Милешевци и другим црквама преко његовог старог стематогориона наслика нова краљевска круна – стема, и да се у натпису поред главе, преко речи „велики жупан“ напише „краљ“.

Портрет Првовенчаног краља српског је морао да буде веран у свим детаљима, да народ може да види како изгледа његов краљ са новом круном коју је добио од цара.

Милешевска фреска доказује да је Стефан Немањић и као велики жупан и као Првовенчани краљ српски носио стематогирион и стему који су били византијског а не римског порекла.

На византијско порекло Стефанових инсигнија из Милешеве је указао Светозар Радојчић још 1934. године у свом најпознатијем делу „**Портрети српских владара у средњем веку**“ али наши историчари нису на то обратили пажњу!

Подаци са фресака се код нас, нажалост, недовољно користе, мада веома често, можемо фрескама и ономе што оне приказују, веровати кудикамо више него писаним изворима, поготову ако ти извори не припадају времену о коме говоре.

Факти